

המחאה העממית ואלימות המדינה הקולוניאלית ההתיישבותית

אריז' סבאע'–ח'ורי أريج صباغ-خوري

אעלה כאן שלוש הערות לסדר בעניין המשבר הגלוי בישראל שפרץ במאי 2021, בעיצומם של נישול והתקפות אלימות בירושלים המזרחית. המשבר הוא אמנם מתמשך ומבני, אך לעיתים תכופות הוא מתפרץ באופן גלוי ונחשף על פני השטח, כפי שאירע בחודש מאי האחרון.

מדינה קולוניאלית התיישבותית

ישראל, ככל מדינה אחרת, תובעת מונופול על השימוש הלגיטימי באלימות (Weber 1978). בשנותיה הראשונות של המדינה ביקשו מנהיגיה למחוק את קיומם הקולקטיבי של הילידים הפלסטינים ואת היותם קבוצה לאומית בעלת תביעות טריטוריאליות וריבוניות, במטרה להבטיח את עליונותם של המתיישבים לנוכח סרבנותם והתנגדותם של הילידים (Wolfe 2016). שאיפה זו עמדה ביסוד כל אסימטריה שהתפתחה בין יהודים ופלסטינים מאז: לא התקיים כל שוויון, לא היו מעולם שני צדדים שפעלו על פי חוקי משחק הוגנים. אטען כי בתנאים מסוימים, במדינות קולוניאליות התיישבותיות (כמו במקרה של ישראל) המונופול של המדינה על הפעלת האלימות מוקנה גם לאזרחים המתיישבים – היהודים, במקרה שבו עסקינן.

במחאה העממית של חודש מאי 2021, מדינת ישראל וחלק מאזרחיה המתיישבים הקולוניאליים (settler colonial citizens) יצאו למלחמה נגד הפלסטינים, שניכרו בה סוגים שונים של אלימות – משטרתית, צבאית, בירוקרטית, תשתיתית (ראו דבריו של אריאל הנדל באסופה זו). חשוב לציין שאחיזתה של המדינה בכוח אפשרית רק בתנאים של כפייה, דיכוי ואלימות פוליטית, סימבולית או פיזית. בנסיבות אחרות שימור האסימטריה לא היה עולה על הדעת. ראו למשל את דבריו של השר לביטחון פנים אמיר אוחנה,

בהתייחסו לאזרח מתיישב שהרג אזרח פלסטיני בלוד: "מעצר היוורה בלוד וחבריו, שפעלו ככל הנראה בהגנה עצמית, הוא נורא. גם אם יש דברים שהציבור עדיין לא יודע, אזרחים [יהודים] שומרי חוק הנושאים נשק הם מכפיל כוח בידי הרשויות, לניטרול מידי של איום וסכנה" (חכמון 2021). האלימות ה"לגיטימית" התפשטה כאן לידי אזרחים שלקחו את החוק לידיהם, בתמיכת השר לביטחון פנים המופקר על המשטרה ועל המשרד לביטחון פנים. גם זו אינה תופעה חדשה. הפלסטינים אינם מוגנים על ידי המדינה שבאזרחותה הם מחזיקים. כפי שאפשר לראות בדבריו של השר אוחנה, כוחות הביטחון שיתפו פעולה עם מעשי אלימות של מתיישבים יהודים נגד פלסטינים במקום לפעול נגדם. לצד "מבצע שומר החומות" פתחה משטרת ישראל ב"מבצע חוק וסדר" ובמסגרתו נערכו 2,142 מעצרים עד ראשית יוני 2021 והוגשו 184 כתבי אישום (המשרד לביטחון פנים 2021), רובם הגדול (91%) נגד פלסטינים (בריינר 2021; זיו 2021).

אבל אף שהמונופול על האלימות נתון בידי המדינה הישראלית והאזרחים-המתיישבים, חלק מן האזרחים-הנתינים (citizen-subjects) ממשיכים לכרסם בביטויי השלטון ה"לגיטימי" (במונחיו של ובר) ולקרוא תיגר על שדה הכוח. הפלסטינים צברו הון ופרקטיקות – צורות של הון שהתגבשו בדמות הביטוס, במונחיו של בורדייה – המאפשרים להם להתמודד עם אלימות המדינה ולהתנגד לה.

מצב חירום

במאי 2021 מצאו עצמם אזרחים פלסטינים בישראל, ובפרט אלה החיים במה שנקרא "ערים מעורבות", במצב דומה להפליא לזה ששרר בימי המשטר הצבאי הישראלי הגחמני שנמשך מ-1948 ועד 1.1966 ברגע ההיסטורי שהוא העניקה המדינה הישראלית אזרחות לשארית הפלסטינים, אוכלוסייה שנחרבה בנכבה, ובה בעת הגבילה את זכויותיהם, כוננה אמצעים לגליים להמשך גישולם מבתיים ומאדמותיהם, דיכאה את התנגדותם והענישה את מי שניסו לחזור (Jiryis 1976; Robinson 2013). עשורים אחדים קודם לכן הגיעו לראשונה מתיישבים ציונים לפלסטין. אלה לא באו במטרה למחוק את הילידים; רבים מהם היו פליטים שביקשו להחיל את ריבונותם במקום שאותו הם תפסו כמולדת היהודים. ובכל זאת, לרבות מן הפרקטיקות שנקטו היו, ויש עדיין, השלכות של מחיקה מבחינת התושבים המקומיים (Sabbagh-Khoury [in press]).

1 היסטורית, על הפלסטינים בישראל הופעלו צורות שונות של ממשל. בניגוד לכפרים הפלסטיניים בגליל, במשולש ובנגב ולערים נצרת ושפרעם, בערים הפלסטיניות שהפכו להיות "ערים מעורבות" שרר הממשל הצבאי עד שלוש שנים. ביפו, ברמלה ובלוד בוטל הממשל הצבאי ביולי 1949, ובעכו הוא בוטל ביוני 1951 (סבאע' ח'ורי, 2015), בנסיבות שאין מקום להרחיב עליהן כאן.

שנותיה הראשונות של ישראל היו הרגע המכריע שבו היחסים בין המדינה הישראלית הריבונית ובין האזרחים הפלסטינים לבשו לראשונה צורה של סכסוך (Rouhana and Sabbagh-Khoury 2014). לא הייתה זו ראשיתו של "דו-קיום"; הרגע הזה היה כרוך בהכפפתם של האזרחים הללו להיררכיה ואכיפה של "שוליות מתקדמת" (advanced marginality; Wacquant 1996), בכינונם ובקיבועם הממסדי של הפלסטינים כאחר חברתי מעורר חרדה, בהפקעה ובנישול מתמשכים של רכושם, ובשלילת האופציה של הקמת ריבונות ילידית. מצב חירום הוכרז, וזה אפשר למדינה לכפות את ריבונותה באמצעות דיכויים של האזרחים הפלסטינים שביטאו התנגדות והפיכתם לאזרחים-אויבים פנימיים. תחת מצב החירום נערכה קרימינליזציה למאבקם הפוליטי, והסובייקטיביות שלהם צומצמה לכדי "חיים חשופים". מצב החירום עודדנו קיים באופנים שונים, ולמעשה הוא צף ועלה מחדש באירועים האלימים של מאי 2021.

הפלסטינים חיים במצב מתמשך של חיים חשופים, של חריגות (Agamben 1998). מקרי הנישול של פלסטינים בשייח' ג'ראח בירושלים ממחישים את הנצחת הקולוניזציה הנתמכים בכוחה של המדינה וזוכים לעידוד מצד מנהיגיה הימנים ולאישור של מערכת המשפט. תהליכים זוחלים של ייחוד ושל הפקעת אדמות התרחשו (ועודם מתרחשים) לכל אורך ההיסטוריה של התנועה הציונית והמדינה, במיוחד בשנים 1948 ו-1967 בתוך גבולות הקו הירוק, בעיקר בגליל ובנגב (Falah 1991; Yiftachel 1996; Shafir 2018). המתקפות האחרונות מצידם של אזרחים-מתיישבים ישראלים-יהודים על אזרחים פלסטינים בלוד וב"ערים מעורבות" אחרות ממחישות כי ב"סָפָר" עדיין מתחוללים כיבוש והדרה בידי סוכנים שונים. הערים שבהן התעוררו המחאה ומעשי האלימות במאי 2021 מגלמות פרויקטים של נישול באמצעות פיקוח ומעקב, קיפוח כלכלי, הפרדה מרחבית אתנו-גזעית ומנגנון משפטי אסימטרי (סבאע'ח'ורי, 2015). אורן יפתחאל וחיים יעקובי (Yiftachel and Yacobi 2003), שבחנו במחקרם את העיר לוד, הראו שרפוסים של הפרדה ופרגמנטציה אתנו-מעמדית ב"ערים המעורבות" מקורם במדיניות תכנון שיצרה ערים אתנוקרטיות בישראל. לד (לוד), למשל, הייתה עיר פלסטינית עד שמרבית אוכלוסייתה גורשה באלימות של 1948-1949. התושבים הנותרים רוכזו יחד בכפייה והוטל עליהם משטר צבאי קצר. העיר נעשתה "סָפָר פנימי": היא יושבה בידי אזרחים מתיישבים יהודים שהתגוררו בשיכונים עירוניים חדשים אשר כיתרו את התושבים הפלסטינים. הפלסטינים, מצידם, נאלצו תכופות להתמודד עם דחיית בקשות להיתרי בנייה ועם הריסות בתים, שנבעו ממדיניות של הנדסת דמוגרפיה. תהליכים אלו אינם היסטוריים בלבד; הם נמשכים עד היום.

המשבר במאי 2021 אינו חדש. הוא משקף את הימשכות המלחמה בדרכים אחרות (Sabbagh-Khoury 2012), מלחמה שאולי נעשתה בלתי נראית – זו של הפרויקט הקולוניאלי ההתיישבותי, שאחת ממטרותיו העיקריות היא החלפת האוכלוסייה הילידית באוכלוסייה מתיישבת. הקולוניאליזם ההתיישבותי איננו ישות הומוגנית; הוא מורכב

מגוון סוכנים, רצונות ומכניזמים שמגיבים תכופות לנסיבות המשתנות. מקרי המחקר האמפיריים שלו מראים כי יש בו סתירות, אמביוולנטיות ואינטרסים מתחרים, וכדברי אן לורה סטולר הוא "לעולם איננו אלא תהליך אימפריאלי מתהווה" (Stoler 2016, 61). לכן, אני מציעה לראות בתואר האנליטי "קולוניאליזם התיישבותי" טיפוס אידיאלי במובן הווריאטי, מסגרת להתבוננות ולהסבר. אבל כל טיפוס ריאלי הוא שונה. במקרה של ישראל, המכניזמים של הקולוניאליזם ההתיישבותי – בין שהם "מצליחים" ובין שאינם – חותרים למחוק את היליד מן המרחב הנחשק במטרה להבטיח ריבונות קבועה של המתיישבים.

לחיות את החיים החשופים של החריגות

כאשר בוחנים את החיים החשופים המתפתחים במצב החירום מבחינים בכירור בטכנולוגיות של שליטה, אלימות מדינית והשגחה, המשמשות לניהול אוכלוסיות מוכפפות (Agamben 2012; Sa'di 2012; Foucault 2009; Zureik et al. 2011; 1998). אבל ההיסטוריה של ההתנגדות העממית מראה כי מול מצב החירום מתחדדות תפיסות של סוכנות, משום שהחיים החשופים לעולם אינם מתקבלים למטה, על ידי המוכפפים. נדרשים מונחים סוציולוגיים חדשים כדי לנסח את ההכרה כי הסוכנות (agency) איננה תיאורטית בלבד אלא היא פרקטיקה בשטח. ההתקוממות האחרונה בקרב הפלסטינים בישראל מגלמת זאת היטב.

מאז תחילת הפרויקט הציוני, פלסטינים אינם חדלים להתנגד לו בדרכים שונות. ב-18 במאי 2021 יזמו אזרחים פלסטינים בישראל שביתה שהתפשטה גם לשטחים שנכבשו ב-1967, למחנות הפליטים במדינות ערב השכנות ולקהילות התפוצה הפלסטינית. השביתה הוכרזה במחאה על הנישול בשייח' ג'ראח, על התקיפות במתחם אל-אקצא וב"ערים המעורבות", על האלימות בעזה ועל הקיפוח המתמשך שנכפה על הפלסטינים. לצד השביתה הפגינו פלסטינים ברחבי פלסטין ההיסטורית ונקטו צורות שונות של התנגדות עממית, והיו גם התפרצויות של התקוממות אלימה. אלה היו ביטויים לשגרה ותיקה של מחאה עממית, טיפוסית לחברה הפלסטינית (Qumsiyeh 2011; Darweish and Rigby 2015). מבחינת הפלסטינים בישראל, המלחמה נגד עזה לא הייתה הניצוץ הראשוני שהצית את התגייסותם למחאה והוציאה אותם לרחובות; היו אלה האירועים בשייח' ג'ראח ובמתחם אל-אקצא, ההתרחשויות ב"ערים המעורבות" ותקיפותיהם של פלסטינים בידי אזרחים-מתיישבים – מצד אנשי הגרעין התורני ביפו, למשל, או הרצח של מוסא חסונה בלוד.

לאחר המחאה העממית בחודש מאי האחרון ערך המרכז הערבי למחקר חברתי יישומי מדה אל-כרמל סקר בקרב מדגם מייצג של אזרחים פלסטינים (n=405). מן הסקר עלו כמה הסברים אפשריים להתגייסות האזרחים הפלסטינים למחאה. 60.5% מן המשיבים אמרו כי הסיבה העיקרית להתקוממות הייתה האירועים בשייח' ג'ראח ובמתחם אל-אקצא; 15.2% קשרו אותה באדישות המשטרה כלפי האלימות הפנימית הגואה בקרב החברה הפלסטינית;

ואילו 21.1% השיבו שהמחאה התעוררה בתגובה לאפליית המדינה כלפי אזרחים פלסטינים בשלל תחומי החיים האזרחיים. נתונים חשובים אלו מעידים כי מבחינת האזרחים הפלסטינים, שרבים מהם צפו באלימות במתחם אל-אקצא ובשייח' ג'ראח מרחוק ולא חוו אותה במישרין, מה שמאחד את כלל הפלסטינים הוא החוויה המשותפת של כפיפות למקור ייחודי של אלימות – המדינה הקולוניאלית ההתיישבותית – וכפיפות לשיח הפוליטי הרווח ולתקשורת ההמונים ההגמונית. למרות פיצולה של האוכלוסייה הפלסטינית וריבודה על פני מעמדות סוציו-אקונומיים וסטטוסים חברתיים, הפרדתה במרחב והפילוג במעמד האזרחי ובזכויות, האזרחים הפלסטינים מוסיפים להדגיש את זיקתם לכלל הפלסטינים באשר הם – בשטחים שנכבשו בשנת 1967 ובפזורה – ולקשור את גורלם בזה של אחרים (Mische 2009).

המחאה העממית של חודש מאי התרחשה בהנהגת אזרחים פלסטינים בישראל, בעיקר צעירים וצעירות, שאיחדו מחדש את הפלסטינים המפוזרים למחאת המונים באחת הפעמים הראשונות מאז השביתה הכללית בשנת 1936 ושבייתה יום האדמה בשנת 1976. לפלסטינים אין ריבונות רשמית בשטח, אבל באמצעות מאבקים חברתיים ופוליטיים הם יוצרים אפיסטמולוגיות חדשות ופעולות אלטרנטיביות.

עדות שכתבה בפייסבוק הפעילה הפלסטינית הפמיניסטית סמאח סלאימה ממחישה במידה מסוימת את העמידה האיתנה (صمود) של הפלסטינים בלוד באירועי מאי 2021:

ביקרתי בבתיים השרופים וההרוסים של אזרחים, וילדים בבגדי עיר (אל-פיטר) שיחקו בינות להריסות בתמימות גמורה, ודיברו על פצצות גז מדמיע ועל מתקפות המתנחלים בלילה כאילו היו אלה הרפתקאות במשחק מחשב. במשפחת אל-חינאווי, בעיר העתיקה, יותר מ-15 ילדים למדו על בקבוקי תבערה ועל רובי ה-M16 שהמתנחלים נושאים בזמן שהם תוקפים אותם בלילה. במשפחת קדורה ילד בן 14 נורה בידי שוטר, והוא עצור כרגע מבלי שקיבל טיפול רפואי נאות. מול המסגד והכנסייה יש שומרים (מתנדבים) מתחלפים ומרכז סיוע, ותאמר נפאר [זמר פלסטיני] התגייס מבחינה לאומית ואמנותית להגנת משפחתו ותושבי עירו. פדאא' שחאדה [פעילה פוליטית וחברת מועצת העיר] עסוקה בטיפול בצעירים שנעצרו. במרכז הקהילתי הוקם מטה לסיוע הומניטרי, מלא ציוד ואנרגיה [חיובית]. נשים מבוגרות וצעירות עובדות בלא לאות עם הנוער בפרויקט "מפעל הטוב".

סלאימה כותבת על ממדי ההרס ו"ההזנחה המאורגנת" (Gilmore 2007), אבל לטענתי עדותה משקפת למעשה פרקטיקה של התנגדות עממית. היא משרטטת דרכי התארגנות לטיפול ולהתמודדות לנוכח הזנחה ותקיפה מצד המדינה, או בתגובה להשלכות ההרסניות

של המונופול על השימוש הלגיטימי בכוח, השואב את הלגיטימציה שלו מן הברית שבין המדינה לאזרחים-המתיישבים. היא מציגה לא רק דמיון של עולם אחר, אלא גם את אופני הוצאתו של העולם הזה מן הכוח אל הפועל באמצעות ועדות חירום, חוסן ועזרה הדדית. פלסטינים כמו סלאימה דוחים את החריג ומצב החירום שנכפה עליהם וקוראים תיגר על נישולם מהסובייקטיביות ומהסטטוס שלהם ועל הפשטתם לכדי חיים חשופים. ההביטוס שלהם הוא כזה של צומוד (صمود, עמידה איתנה), ומתוכו הם צוברים – באמצעות יחסים עם המדינה – מבני ידע להתמודדות עם אלימות יומיומית. האזרחות הלא-מוגנת או ה"חשופה", שהפלסטינים בישראל חווים כדרך שגרה, והשבריריות הטבועה באזרחות כזאת מכווננת אותם לשיטות הישרדות. הפלסטינים לא רכשו את ההביטוס הזה במהלך המאורעות האחרונים; אלה אך שיקפו את התגבשותו ואת אופני ייצורו מחדש.

סיכום

לפי הגישה הווקריאנית של סוציולוגיה פוליטית, המדינה הקולוניאלית ההתיישבותית נורמלה והאלימות המכוננת טושטשה. במסה זו ביקשתי להסיר את מעטה הנורמליות מן המבנים הסמויים של השלטון והסדר באמצעות הדגשת המאפיינים הקולוניאליים ההתיישבותיים של העקירה, האלימות המתמשכת של המדינה, והברית בינה ובין האזרחים-המתיישבים. תיאורי פרקטיקות התנגדות יומיומיות בתוך מצב החירום, כדי לזרות אור על התגלמות של חברתיות ושל סוכנות חברתית ופוליטית. באמצעות פרקטיקה סוציולוגית השוואתית וביקורתית זו ניסיתי לערוך דה-קונסטרוקציה לצורות האלימות המדינתית-אזרחית ולהסביר מנגנונים חומריים הכרוכים בנישול.

המשבר שפרץ במאי 2021 מגלם, כמו כל קודמיו, עמדה דיאלקטית, שכן הוא מכיל זרעים של שני עתידים אפשריים. האחד מעודד: זהו עתיד של דה-קולוניזציה, איחוד הפלסטינים המפולגים, התנגדות עממית שאין בראשה הנהגה, ופוטנציאל לשוויון בין כלל תושבי הארץ – פלסטינים וישראלים-יהודים כאחד. אך העתיד האחר הוא כזה של טיהור אתני נוסף, בקנה מידה שלא נראה כמוהו מאז הנכבה של 1948, שיחול על מי שנותרו בתוך גבולות שביתת הנשק מ-1949. לכן, לטענתי, מצב החירום מצריך תשומת לב מיוחדת. הילידיות פירושה אחיזה בעמדת סובייקט שתמיד מאוימת בגירוש, בנישול ובמחיקה. מבחינת הפלסטינים הפחד אינו תיאורטי; הם חיים אותו מדי יום ביומו. מצב החירום הוא מתמשך. מעבר לניתוח התיאורטי שהוצג כאן, מסה זו מזמינה אותנו לנסח עתיד חלופי, לדרוש אותו ולארגנו.

המחלקה לסוציולוגיה ואנרתופולוגיה, האוניברסיטה העברית בירושלים

قسم علم الاجتماع وعلم الانسان، الجامعة العبرية في القدس

ביבליוגרפיה

- בריינר, יהושע (ג'וש), 2021. "המשטרה: 2,142 איש נעצרו מתחילת מבצע 'שומר החומות', 91% מהם ערבים", *הארץ*, 3.6.2021.
- המשרד לביטחון פנים, 2021. "סיכום מבצע 'חוק וסדר' של משטרת ישראל", המשרד לביטחון פנים, 3.6.2021.
- זיו, אורן, 2021. "מבצע המעצרים של המשטרה: 'מסע הפחדה וטרור נגד הציבור הערבי'", *שיחה מקומית*, 25.5.2021.
- חכמון, אלון, 2021. "השר אוחנה קורא למשטרה לשחרר את תושב לוד שירה בערבי", *מעריב*, 12.5.2021.
- סבאע-ח'ורי, אריז', 2015. "הפלסטינים בערים הפלסטיניות ההיסטוריות: מציאות של קולוניאליזם התיישבותי", בתוך אריז' סבאע-ח'ורי ונדים רוחאנא (עורכים), *הפלסטינים בישראל: עיונים בהיסטוריה, בפוליטיקה ובחברה* (כרך שני), חיפה: מדה אל-כרמל – המרכז הערבי למחקר חברתי יישומי, עמ' 90-104.
- Agamben, Giorgio, 1998. *Sovereign Power and Bare Life*, trans. Daniel Heller-Roazen, Stanford: Stanford University Press.
- Beinin, Joel, 2013. "Mixing, Separation, and Violence in Urban Spaces and the Rural Frontier in Palestine," *The Arab Studies Journal* 21 (1), pp. 14–47.
- , 2021. "Palestinian Workers Have a Long History of Resistance," *Jacobin*, June 6.
- Darweish, Marwan, and Andrew Rigby, 2015. *Popular Protest in Palestine: The Uncertain Future of Unarmed Resistance*, London: Pluto Press.
- Falah, Ghazi, 1991. "Israeli Judaization Policy in Galilee," *Journal of Palestine Studies* 20(4), pp. 69–85.
- Foucault, Michel, 2009. *Security, Territory, Population: Lectures at the Collège de France 1977–1978*, trans. Graham Burchell, London: Palgrave MacMillan.
- Gilmore, Ruth Wilson, 2007. *Golden Gulag: Prisons, Surplus, Crisis, and Opposition in Globalizing California*, Oakland: University of California Press.
- Hammami, Rema, 2012. "The Exiling of Sheikh Jarrah," *Jerusalem Quarterly* 51, pp. 49–64.
- Jiryis, Sabri, 1976. *The Arabs in Israel*, trans. Inea Bushnak, New York: Monthly Review Press.
- Mische, Ann, 2009. "Projects and Possibilities: Researching Futures in Action," *Sociological Forum* 24(3), pp. 694–704.
- Qumsiyeh, Mazin B., 2011. *Popular Resistance in Palestine: A History of Hope and Empowerment*, London: Pluto Press.

- Robinson, Shira, 2013. *Citizen Strangers: Palestinians and the Birth of Israel's Liberal Settler State*, Stanford: Stanford University Press.
- Rouhana, Nadim, and Areej Sabbagh-Khoury, 2014. "Settler-Colonial Citizenship: Conceptualizing the Relationship between Israeli and Its Palestinian Citizens," *Settler Colonial Studies* 5(3), pp. 205–225.
- Sabbagh-Khoury, Areej, in press. *Socialist Zionism, Settler Colonial Practices, and the Palestinian Nakba in the Jezreel Valley*, Stanford: Stanford University Press.
- , 2012. "War by Other Means Against the Palestinians in Israel," *Jadaliyya*, June 18.
- Sa'di, Ahmad H., 2012. "Colonialism and Surveillance," in Kirstie Ball, Kevin D. Haggerty, and David Lyon (eds.), *Routledge Handbook of Surveillance Studies*, London and New York: Routledge, pp. 151–158.
- Shafir, Gershon, 2018. "From Overt to Veiled Segregation: Israeli's Palestinian Arab Citizens in the Galilee," *International Journal of Middle East Studies* 50(1), pp. 1–22.
- Stoler, Ann Laura, 2016. *Duress: Imperial Durabilities in Our Times*, Durham: Duke University Press.
- Wacquant, Loic J. D., 1996. "The Rise of Advanced Marginality: Notes on Its Nature and Implications," *Acta Sociologica* 39(2), pp. 121–139.
- Weber, Max, 1978. *Economy and Society: An Outline of Interpretive Sociology*, trans. Guenther Roth and Claus Wittich, Berkeley: University of California Press.
- Wolfe, Patrick, 2016. *Traces of History: Elementary Structures of Race*, London: Verso.
- Yiftachel, Oren, 1996. "The Internal Frontier: Territorial Control and Ethnic Relations in Israel," *Regional Studies* 30(5), pp. 493–508.
- Yiftachel, Oren, and Haim Yacobi, 2003. "Urban Ethnocracy: Ethnicization and the Production of Space in an Israeli 'Mixed City'," *Environment and Planning D: Society and Space* 21(6), pp. 673–693.
- Zureik, Elia, David Lyon, and Yasmeen Abu-Laban (eds.), 2011. *Surveillance and Control in Israel/Palestine: Population, Territory, and Power*, London and New York: Routledge, Taylor & Francis Group.